

“TƏHSİL MİLLƏTİN GƏLƏCƏYİDİR”

RESPUBLİKA ELMİ KONFRANSI

Veb-konfrans

10 may 2020

www.wcu.edu.az

ASIF AZƏRELLİ YARADICILIĞINDA MİLLİ VƏTƏNPƏRVƏRLİK MOTİVLƏRİ

Ağayev Emil

Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası
emilaghayev93@mail.ru

XÜLASƏ

Bu məqalədə Asif Azərelli yaradıcılığında mühüm yer tutan vətənpərvərlik ruhlu əsərləri təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: *Asif Azərelli, Qarabağ, rəng, vətənpərvərlik, təsviri incəsənət*

Müstəqillik dövrü Azərbaycan təsviri sənətindən söz açarkən həmin dövr üçün rəssamların yaradıcılığında yeni və gözlənilməz mövzu Qarabağ tablolarının yer aldığını xüsusilə vurğulamalıyıq. Əgər bir tərəfdən ölkənin yenidən müstəqillik qazanması xalqın sevincinə səbəb olmuşdusa, digər tərəfdən mənfur düşmənlərin Qarabağ torpaqlarına göz dikməsi və işğal etməsi xalqımızın qəm-kədərinə səbəb oldu. Həmin dövrdən başlayaraq demək olar ki, hər kəs yüksək əzm və mübarizə nümayiş etdirirdi, adi insanlarla yanaşı yaradıcı insanlarda bu hadisəyə biganə qalmadı. Belə ki, əgər sənətdə əsgərlərimiz silahla düşmən qarşısında əzmlə vuruşurdusa, rəssam və heykaltarastlarımız da öz firca, tişəsi ilə mübarizə aparırdılar. Təsviri sənət ustalarımız işğal altında qalan torpaqlarımızda baş verən faciələrlə bərabər, oranın mənzərə və tarixi abidələrini də vətənpərvər ruhu ilə gələcək nəsillərə çatdırırlar.

Asif Azərelli yaradıcılığında milli vətənpərvərlik motivləri.Rəngkarlıqda Qarabağ faciəsinin əksi daha tutarlı idi. Öz xalqının yaşadığı problemlərə bədii görkəm verən sənətkarların tarixi diyarımıza həs olunmuş tabloları bu gün də öz aktuallığını saxlamaqdadır. Bu mənada Fərhad Xəlilovun “Qarabağ” (1992), Nəcməddin Hüseynovun “Müharibəli Novruz” (1993), Kamal Əhmədinin “Şərqi faciəsi” (1993), Natiq Fərəcullazadənin “Şəhid önündə” (1996), Rafael Muradovun “Qaçqınlar” (1998) və b. əsərləri qeyd etmək olar. Sözügedən əsərlərdə rənglərə hopmuş tarixi həqiqətlər olduqca inandırıcı görünürlər.

Müasir Azərbaycan təsviri incəsənətində Qarabağ mövzusunda söhbət gedirsə, mütləq əməkdar rəssam Asif Azərellinin də qeyd etməliyik. Sənətkarın bir-birindən maraqlı tabloları onun adını birincilər sırasında çəkməyə dəlalət edir. Torpağını sevən rəssam, yaradıcılığında milli vətənpərvərlik motivləri ilə bunu dəfələrlə sübut edir. Onun “Azərelli” təxəllüsü də buna bariz nümunədir.

“Belədə haqsızlıq olar?” əsər sözün əsl mənasında bir xalqa qarşı edilən haqsızlıqdan danışır. Qarabağda baş verən hadisələr, xalqımıza qarşı edilən etnik-mədəni təmizləmədir. Düşmən əsgərin iri formada ayaqlarının təsviri tamaşaçıda nifrət hissi oyadır. Mədəni sərvətimiz xalça, tar, kamança, xalça düşmənin ayaqları altında məhv edilir. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2008-ci il mayın 8-dən başlayan “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində dövlət qurumları, gənclər təşkilatları və ali təhsil müəssisələrində Xocalı soyqırımına həsr olunan təqdimatlar təşkil edilir. Kampaniya qlobal səviyyədə fəaliyyət göstərmək və öz müraciətlərini çatdırmaq üçün müxtəlif kommunikasiya vasitələri və resurslarından, o cümlədən media, internet və canlı tədbirlərdən fəal şəkildə istifadə edir. Leyla Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondunun keçirdiyi Xocalıya həsr edilən birinci Respublika müsabiqəsinin qalibi olmuş “Belə də haqsızlıq olar?” əsəri öz kompozisiya xüsusiyyətləri ilə tamaşaçının diqqətini çəkir.

Rəssamın yaradıcılığında Xocalı faciəsinin əksi də özünəməxsus şəkildə canlandırılmışdır. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə Xocalı şəhərini işğal edərkən, etnik azərbaycanlılara qarşı baş vermiş əsrin ən faciəvi, insanlığa qarşı törədilmiş soyqırımıdır. Xocalı Ermənistan dəstələri tərəfindən zəbt olunduqdan sonra orada qalan mülki əhali bütövlükdə deportasiya olundu. Bu əməllər mütəşəkkil formada, ardıcıl şəkildə həyata keçirildi. Deportasiya olunan əhalinin əksəriyyəti Xankəndidə saxlandı və bu barədə qondarma Dağlıq Qarabağ Respublikası (DQR)

hakimiyyətinin müvafiq əmri olduğunun aşkar göstəricisidir. Xocalıda dinc əhalinin, o cümlədən qadınların girov kimi tutulması və saxlanması "DQR" hakimiyyətinin Xocalının bütün dinc insanlarını əvəzsiz olaraq Azərbaycan tərəfinə qaytarmağa hazır olması ilə bağlı bəyanatları ilə aşkarca ziddiyyətli təşkil edir. Girovların saxlanma şəraiti kəskin dərəcədə qeyri-qənaətbəxş olmuş, Xocalının saxlanılan sakinlərinə qarşı zorakılıq tətbiq edilmişdir. Xocalı sakinləri qanunsuz olaraq mülkiyyətlərindən məhrum edilərək, onların əmlakı Xankəndidə və ətraf məntəqələrdə məskunlaşan şəxslər tərəfindən mənimsənilmişdir. Burada baş verən hadisələr isə insanlığa qarşı edilmiş ən qəddar soyqırımdır. Asif Azərellinin kompozisiyasında bütün bu tarixi hadisələri A.Plastovun "Faşist keçdi" əsərində baş verən faciə ilə əlaqələndirir. Rus-sovet rəssamının bu əsərində baş verən hadisələr Xocalıda törədilənlərlə eynidir. Körpənin ölümü, xarabaya qalmış ev və arxa fonda baş verən faciə rənglər vasitəsilə yenidən həmin tarixi günü yaşadır. Əsərdə Simvolik olaraq təqvimin "26 fevral" tarixinin göstərilməsi, üzərində Pikassonun məşhur göyərçininin təsviri qarşıya belə bir zəruri sualı çıxarır: dünyada sülhdən danışan ölkələr haradadırlar?..

Həyəcan təbili ilə seçilən "Sos" (2015) qrafika əsərində Azərbaycanın dilbər guşəsi olan Qarabağ və onun tarixi abidələri düşmən tərəfindən hədəf seçilmişdir. Etnik təmizləmə siyasətini həyata keçirən ermənilər bu torpaqların özlərinə məxsus olmağını sübut etmək üçün əllərindən gələni edirlər.

"Heydər Əliyevin Qarabağ harayı" əsəri isə öz vətəninin, xalqının dərdsini bütün dünyaya çatdırılması üçün çalışan bir şəxsiyyətin vətən harayıdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin çox önəmli olan bir istiqamətini Dağlıq Qarabağda Azərbaycanın suverenliyinin təmin edilməsi təşkil etmişdir. Respublikaya rəhbərliyinin birinci dövründə – Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddialarının açıq müstəviyə çıxmasına imkan verməməsi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi böhran həddinə çatanda isə Moskvadan Vətənə dönüb ərazilərimizin bütövlüyü uğrunda ümumxalq mübarizəsinə hərtərəfli dəstək göstərmişdir. Ölkəmiz istiqlalına qovuşandan az sonra isə – xalqın tələbi ilə hakimiyyətə qayıdıb məhvedici siyasi böhranı aradan qaldırması, siyasi-diplomatik maneələri ilə beynəlxalq aləmdə Azərbaycanı təcavüzə məruz qalan, Ermənistanın isə təcavüzkar olduğunu birmənalı olaraq sübuta yetirməsi, məqsədyönlü fəaliyyəti ilə erməni millətçilərinin ölkəmiz ərtafında yaratdığı informasiya blokadasını yarması, müstəqil dövlətimizin dünya birliyində öz layiqli yerini tutmasını, ümumi uğurları ilə Ermənistan üzərində hərtərəfli üstünlük qazanmasını təmin etmişdir. Ömrünün axırına qədər tarixi torpaqlarımızın geri qaytarılması üçün çalışdı. Asif Azərelli öz əsərində bütün bu deyilənləri bir daha çatdırır. Ümummillət liderin xəritəmiz önündə duraraq, bütün diqqəti işğal olunmuş Qarabağa yönləndirməsi, qarşısında isə faciəni sübut edən fotolar düzülüşdür. Xalqımızın qeyrətli və zəkali oğlu Qarabağ həqiqətlərini bütün dünyaya çatdırırdı.

Rəssamın digər işi – "İgid" erməni əsgəri" ironik yozumu ilə seçilir: Burada düşmən bostanda müqəvva obrazında təqdim olunub. Məcəzi və simvolik bir şəkildə şərh olunan motivdə, bədnam "dənizdən-dənizə ideyası" ilə yaşayan işğalçının başında 366 rəqəmi yazılmış vedrə var, ətrafdakı dirəklər isə düşməni dəstəkləyən dövlətlərdir. Həmin bu dəstək üçün qurulan dirəkləri götürsək, müqəvva "igid" erməni əsgəri" çökəcəkdir. Arxa fonda isə xarabaya qalmış Qarabağ görünür...

"Dərdsi çəkən rəssam" əsərində isə müəllif molbert qarşısında öz prototipini təsvir edərək, ruhuna hopmuş qəmi, kədəri kətan üzərinə köçürmüşdür. Burada düşmən tapdağında qalmış Qarabağa görə milyonların ürəyində qövrə edən nisgil firçanın gücü ilə xeyli təsirli tutumda ifadə olunmuşdur..

Əməkdar rəssam Şuşaya həsr etdiyi əsərlərdə buranın tarixi, memarlıq abidələri, insanların həyat tərzi, vətənpərvərlik mətiqlərini də ustalıqla istifadə etmişdir. Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsində yerləşən tarixi diyarımızdır. Şəhərin təməli 1752-ci ildə Qarabağ hökmdarı Pənahəli xan tərəfindən qoyulub və ilk çağlarda şəhəri Şuşa adı ilə yanaşı xanın şərəfinə tarixi Pənahabad adlandırılırdılar. XVIII əsrdə Şuşa şəhəri Azərbaycanın ən mühüm şəhərlərindən birinə çevrilmişdi. Onun dövrəsində böyük və güclü bir sədd çəkilib, çoxsaylı sənətkar məhəllələri yaranıb. Şuşalı tacirlər İran şəhərləri və Moskva ilə ticarət əlaqələri saxlayır burada emalatxanalarda Pənahabadi adlanan gümüş sikkə zərb edilirdi.

Şuşa adının mənşəyi haqqında müxtəlif maraqlı fikirlər vardır. Eramızın II əsrində yaşamış qədim Roma tarixçisi Tasit Korneli Qafqaz ərazisində dondar türk tayfasına məxsus Sosu şəhərinin olması haqqında tarixi məlumat vermişdir. Xalq əfsanəsinə görə, bu yerlərin havası büllur kimi saf və şəfalı olduğu üçün onu "Şuşa" (şüşə) adlandırmışlar.

“Şuşalı cavanlar” mövzunu bir neçə dəfə fərqli formalarda təqdim etmişdir. Cavanların özlərinə qılınc seçməsi, dəmirçinin yanında öz silahlarını itiləməsi, hər zaman vətənlərinin müdafiəsinə hazır olmalarını sübut edir. Digər bir kompozisiyada isə Şuşalı cavanlar ilə vətənin keşiyində dayanan əsgər vətənpərvər ruhlu əsərin daxili təsir gücünü artırır.

“Vətən keşiyində” (2010) kompozisiyasında dövlətin sərhədlərini qoruyan əsgərlərimiz cəsurluqları ilə seçilir. Digər bir “Əsgər ezamiyyətdə” əsərində isə rəssam əsgərin öz evində qarşılanma anını çatdırır. Əsgərin qarmonda ifası uşaqların sevincinə səbəb olur. Mimika, jestlər, təbiətin rəngarəng abu-havası, vətənin gözəlliyinin də təsviri rəssamın bir daha vətənpərvər ruhlu olmasının göstəricisidir. Əməkdar rəssamın sözügüdənlər tabloları Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd xidmətinin keçirdiyi müsabiqədə qalib olmuşdur.

Rəssamın “Ağ atlılar” əsərində isə milli geyimləri ilə seçilən gənclərin obrazları diqqəti cəlb edir. Gənc oğlanların at yarışlarında mübarizə aparması, ön planda isə iki gəncin bir-birinə olan lirik sevgi baxışları rəssamın insan hissələrinə verdiyi dəyəri sübut edən əsərlərindən biridir. “Ağ atlılar” kompozisiyası Azərbaycan Respublikası Dövlət sərhəd xidmətinin keçirdiyi müsabiqənin qalibi olmuşdur.

Nəticə. “Asif Azərli yaradıcılığında milli vətənpərvərlik motivləri” məqaləsinin əsas nəticələri aşağıdakılardır:

1. Rəssamın yaradıcılığında vətənpərvər ruhlu əsərləri mühüm yer tutur.
2. Asif Azərli yaradıcılığında mühüm yer tutan vətənpərvər ruhlu əsərləri sənətsünaslığın semantik təhlil istiqamətinin inkişafı üçün əhəmiyyətlidir.
3. Rəssamın yaradıcılığında mühüm yer tutan Qarabağ mövzusu müasir Azərbaycan təsviri incəsənətinin inkişafında oynadığı mühüm rolunu yarımfəsildə əsərlərin təhlili ilə dəqiq şəkildə araşdırılmışdır

Ədəbiyyat

1. Ağayev E. “Asif Azərli yaradıcılığında Qarabağ mövzusu”, Elmi əsərlər jurnalı №27, ADMİU 2019, s110-113
2. Əliyev Z. “Qarabağ müharibəsi təsviri sənətdə”// Qobustan jurnalı, Bakı 2013, №1, S 11-15

SUMMARY

National patriotic motives in Asif Azerelli's creativity

This article analyzes the patriotic works that play an important role in the work of Asif Azerelli.

Keywords: *Asif Azerelli, Karabakh, color, patriotism, fine arts*

РЕЗЮМЕ

Национальные патриотические мотивы в творчестве Азифа Азерелли

В этой статье анализируются патриотические произведения, которые играют важную роль в творчестве Асифа Азерелли.

Ключевые слова: *Асиф Азерелли, Карабах, колорит, патриотизм, изобразительное искусство.*